SORTLAND KOMMUNE

Arkivsaknr.: 24/346
Dok.nr: 24/1030
Arkiv:
Saksbehandler: Viktor Johnsen
Dato: 10.01.2024

Drøftingssak - Sortland kommune som grunneier av arealer med grafitt forekomster

Utvalgssaksnr.	Utvalg	Møtedato
D - 001/24	Formannskapet	25.01.2024

KOMMUNEDIREKTØRENS INNSTILLING

saken legges frem til drøfting uten innstilling

Formannskapet Acos.Møte.Application.Document.ContentInformation.BehandlingIMøte - 001/24

FS - behandling:

Felles forslag fra H, FRP, SP, AP , foreslått av Rune Stigen Kvannli, Senterpartiet

1. Sortland kommune vil tillate forundersøkelser med tanke på mulig fremtidig grafittutvinning på Jennestad, herunder på gnr/bnr 19/1.
2. Kommunedirektøren bes legge frem forslag til avtale basert på Norsk Bergverk's avtaleformular. Tilbudet skal lyses ut offentlig for prekvalifisering.
3. Selve gruvedriften er i strid med gjeldende arealplan. Fremtidig gruvedrift på Jennestad må avklares i arbeidet med ny arealplan.
4. Sortland formannskap ser at gruvedrift kan få negative konsekvenser for bomiljø og nærturområder på Jennestad. Tilrettelegging for gruvedrift må derfor drøftes i en planprosess med bred folkelig medvirkning før beslutningen tas

Habilitet:

Beate Bø Nilsen har før møtet bedt om å få vurdert sin habilitet og fratrådte under behandling av habilitetsspørsmålet.
VEDTAK
Med hjemmel i forvaltningsloven § 8 annet ledd, jfr. forvaltningsloven § 6 annet ledd, vedtar Formannskapet Beate Bø Nilsen som habil i D-sak 001/24;
7 stemmer for (4 H, 1 FRP, 1 SP, 1 AP)
1 stemme mot (1 SV)

Det er 9 representanter tilstede under behandling av saken.

Votering:

Fellesforslag fra H, FRP, SP, AP vedtatt;

8 stemmer for (5 H, 1 FRP, 1 SP, 1 AP)
1 stemme mot (1 SV)

FS - vedtak:

1. Sortland kommune vil tillate forundersøkelser med tanke på mulig fremtidig grafittutvinning på Jennestad, herunder på gnr/bnr 19/1.
2. Kommunedirektøren bes legge frem forslag til avtale basert på Norsk Bergverk's avtaleformular. Tilbudet skal lyses ut offentlig for prekvalifisering.
3. Selve gruvedriften er i strid med gjeldende arealplan. Fremtidig gruvedrift på Jennestad må avklares i arbeidet med ny arealplan.
4. Sortland formannskap ser at gruvedrift kan få negative konsekvenser for bomiljø og nærturområder på Jennestad. Tilrettelegging for gruvedrift må derfor drøftes i en planprosess med bred folkelig medvirkning før beslutningen tas

KORT BESKRIVELSE AV SAKEN

Sortland kommune er grunneier på gården Jennestad gnr 19 bnr 1 i Sortland. Her er det kjente grafittforekomster som ulike nasjonale- og internasjonale virksomheter har vist interesse for å undersøke hvorvidt disse forekomster er økonomisk drivverdig. Bakgrunnen for denne drøftingssaken er å avklare om Sortland kommunen ønsker at det skal etableres mineraluttak på kommunens eiendom og om det er ønskelig at kommunen inngår avtale med en virksomhet. Videre å avklare hvilke prosesser en ønsker iverksatt dersom en eventuelt velger å tilby en virksomhet rettigheter til å drive uttak av grafitt.

FAKTA I SAKEN

Myndighetene har en mineralstrategi der Norge skal utvikle verdens mest bærekraftig mineralnæring. Metaller og mineraler er en forutsetning for å gjennomføre det grønne skiftet. Myndighetene har derfor et ønske om at Norge skal øke uttak og produksjon av mineraler der forholdene ligger til rette for dette.

Planlegging for uttak av mineralske ressurser er i stor grad overlatt til markedet, dvs de enkelte operatørene. Det er private virksomheter som utformer prosjektene og tilfører kapital. Myndighetene bistår med ressurskartlegging og nødvendige planavklaringer, men kan i liten grad styre uttak i betydningen av å henvise enkeltoperatører til konkrete forekomster. Årsaken til dette er markeds- og konkurransehensyn. Myndighetene skal godkjenne oppstart og drift med bakgrunn i plan- og bygningslov og i minerallov.

På Jennestad har det siden 1800-tallet vært sporadiske uttak av grafitt. Siden den gang har det vært flere forsøk på å ta opp gruvedrift. Det ble igangsatt drift i 1931, prøvedrift på 1950-tallet og flere undersøkelser ble gjort både på 1970 tallet og på 1990-tallet for å finne ut om ressursene lot seg utvinne. Siste prøveboring skjedde i 2013 av Norwegian Graphite AS. Dette selskapet hadde avtale med Sortland kommune om uttak av mineraler men er senere begjært konkurs. I 2020 inngikk kommunen en avtale med et nytt selskap Nort Alantic Minerals Limited en rett til undersøkelse av grafittforekomstene. Rettighetene hadde en avtaletid på 90 dager. Avtalen er ikke fornyet. I 2023 søkte Arctic Graphite AS om å få rettigheter til uttak på eiendommen. Avtalen er ikke politisk behandlet.

I forbindelse med Norwegian Graphite AS prøveboring på eiendommen i 2013 er noen av borreprøvene lagret hos en av kreditorene. Sortland kommune har mottatt en henvendelse fra Steve Haugerud der en ber kommunen sørge for å få hand om disse borreprøvene. Kommunedirektøren vil avklare hvorvidt det vil være formålstjenlig å fremme krav om utlevering av disse borreprøvene. Kommunen er i denne forbindelse i kontakt med Norges Geologiske Undersøkelser (NGU). Steve Haugerud har også sendt over en henvendelse han har fått fra Traxys Europe SA der virksomheten presenteres og at en er interessert i rettigheter for uttak av grafitt på samme eiendommen.

Ved prøveboring/prøveuttak vil en få større oversikt over omfang og kvaliteten på forekomsten. Resultatene fra dette vil kunne gi flere holdepunkter på hvordan uttakene skal kunne foregå (dag- eller gruvedrift). Omfanget vil også kunne påvirke avgjørelsen om hvor malmen skal oppredes (skille ut

nyttige mineraler fra malmen). Det bør avklares hvorvidt det er mulig/ønskelig å opprede den lokalt eller å skipe ut malmen. Disse forhold vil påvirke antall arbeidsplasser som et slikt mineraluttak vil kunne skape.

Grafittforekomstene som saka omfatter ligger i utmark tilhørende Jennestad Handelsted (gnr 19, bnr 1). Kommunen overtok eiendommen etter en konkurs og bakgrunnen var å ivareta handelsstedet og å sikre tilgjengeligheten til utmark for kommunens innbyggere. Området er i arealplanen avsatt til LNFR område.

Mineraluttak medfører store inngrep i naturen og har uheldige miljøpåvirkning ved oppstart og drift. Disse forhold skal konsekvens utredes og behandles etter mineralloven og etter plan- og bygningsloven.

På Jennestad ligger hovedvannkilden til Jennestad Vannverk SA som forsyner området fra Frøskeland til Ramflaugen med drikkevann. Videre er området benyttet til beite for området fra Ånstad t.o.m Holmstad. Mineraluttak vil gi store utfordring for de som driver beitebruk i området. Eiendommen deltar i jaktvaldfellesskap med flere i samme område. Langøya rideklubb er også i ferd med å etablere rideanlegg på eiendommen. Ved gruvedrift vil utmarka ha mindre verdi som rekreasjonsområde. Eiendommen har stor andel av myr og skog og vil påvirke kommunens CO2-utslipp ved drift.

Det er i forbindelse med kommunens avtale med Norwegian Graphite AS (fra 2013) er det registrert stor motstand fra lokalmiljøet mot planer om mineraluttak. Det er spesielt lokalbefolkningen og skole og barnehage som er motstandere. Det er forhold til naturinngrep, trafikkøkning, støy- og luftforurensning lokalbefolkningen er opptatt av.

Avtaleformular.

Norges Bondelag, Norges Skogeierforbund og Norsk Bergindustri med bistand fra Direktoratet for mineralforvaltning, har utarbeidet har utarbeidet en standardavtale som de anbefaler å bruke ved inngåelse av avtale om leie av rettigheter til undersøkelser og utvinning av mineralforekomster. Avtalen kan tilpasses enkelte punkter til lokale forhold der dette er hensiktsmessig. Standardavtale legges ved i saken.

<u>Ressursforvaltning - DMFs ansvar og rolle (Direktoratet for mineralforvaltning)</u>

Norge har betydelige mineralressurser og DMF sin primære oppgave er å arbeide for at disse blir forvaltet og utnyttet til det beste for samfunnet.

Mineralressurser er ikke-fornybare naturressurser, og DMF skal bidra til økt verdiskaping gjennom å legge til rette for langsiktig, forsvarlig og bærekraftig ressurstilgang. Et viktig virkemiddel i dette arbeidet er gi innspill til regional og kommunal planbehandling for å hindre nedbygging av viktige mineralressurser til ulike arealformål. Det same gjeld for tiltak som blir behandla etter ulike sektorlover, som blant anna i vernesaker eller ved kraftutbygging.

Vi gjør i tillegg faglig rettleiing i samband med regulering av område for råstoffutvinning, for en mest mulig og effektiv og bærekraftig utnytting av ressursen.

<u>Grunneiers mineraler</u>

I lovgivningen skilles det mellom mineraler eid av staten og mineraler eid av grunneier.

Grunneiers mineraler er mineraler med en egenvekt lavere enn 5 gram/cm^3. Eksempler på det er:

Industrimineraler (bl.a. kalkstein, grafitt, olivin, nefelinsyenitt, kvarts, og dolomitt)
Industrimineraler er mineraler og bergarter som produseres på grunn av sine fysiske, kjemiske, ikke-metalliske egenskaper. Industrimineraler utnyttes i mange ulike produkter, blant annet som fyllstoff i maling, papir og plast, og som hovedbestanddeler i keramikk, glass og sement.

Naturstein (bl.a. larvikitt, granitt, marmor, skifer og murestein)
Naturstein er betegnelsen på all stein som kan sages, spaltes eller hugges til bruk i utearealer, bygninger og monumenter. Vi skiller mellom skifer, murestein og blokkstein.

Byggeråstoffer (grus, pukk, og leire)
Disse benevnelsene brukes om hverandre som felles betegnelse på løsmasser til bygge- og anleggsformål. I geologisk terminologi defineres sand og grus innenfor bestemte kornfraksjoner:
Pukk er knust fjell. De mest vanlige bergartene som brukes til pukk er gneis, granitt, kvartsitt, gabbro og syenitt. Leire er kornstørrelse i leirfraksjonen mindre enn 0,002 mm.

Grunneiers mineraler - leting

Fri leterett

Enhver kan lete etter grunneiers mineraler, med de begrensninger som følger av mineralloven og annen lovgivning.

Leteren kan foreta arbeider i grunnens overflate som er nødvendige for å påvise mineralske forekomster. Inngrep som kan medføre skade av betydning, kan ikke foretas uten samtykke fra grunneieren og brukeren av grunnen.

Varsling

Leter plikter å varsle grunneieren og brukeren av grunnen senest en uke før letingen igangsettes, jf. mineralloven § 10. Varsling kan skje muntlig eller skriftlig. Dersom det er forbundet med urimelig ulempe å varsle muntlig eller skriftlig, kan varsling skje ved kunngjøring i en avis som er alminnelig lest på stedet.

Ved leting i Finnmark skal leter i tillegg skriftlig varsle Sametinget, Finnmarkseiendommen som grunneier, fylkesmannen og distriktsstyret for reindriften. Når det er praktisk mulig, skal siidaene, jf. lov 15. juni 2007 nr. 40 om reindrift (reindriftsloven) § 51, varsles muntlig. Varsling skal skje så tidlig som mulig og senest to uker før leting startes.

Grunneiers mineraler - undersøkelses- og utvinningsrett

For å få undersøkelses- og/eller utvinningsrett til grunneiers mineraler kreves avtale med grunneier.

Ulike aktører fra grunneiere og bergindustri har utformet en standardavtale for leie av undersøkelses- og utvinningsrett, som kan tilpasses. Avtalen er tilgjengelig på Norsk Bergindustris hjemmeside.

Prøveuttak

Med prøveuttak menes uttak for å undersøke om forekomsten er drivverdig, og er begrenset til 2 000 m^3 uttak, unntatt i særlige tilfeller. For å få tillatelse til å gjøre prøveuttak kreves tillatelse fra DMF, jf. mineralloven § 12. Grunneier, bruker av grunnen, fylkesmannen, fylkeskommunen og kommunen gis anledning til å uttale seg før tillatelse innvilges.

Undersøker skal varsle DMF skriftlig minst 3 uker før arbeidene igangsettes. DMF skal varsle fylkesmannen, fylkeskommunen og kommunen.

For prøveuttak i Finnmark gjelder spesielle regler, jf. mineralloven § 17, 2.-6. ledd.

Ekspropriasjon

Dersom det ikke kommer til enighet om undersøkelser og drift på eiendom, kan man i følge mineralloven § 37 søke om tillatelse til ekspropriasjon av nødvendig grunn og rettigheter.

Før oppstart av uttak

For å starte et masseuttak, er det en forutsetning at driver har utvinningsrett for området. Regelverket skiller mellom uttak over 500 m3 og uttak over 10.000 m3.

Meldepliktige uttak (uttak over 500 m^3)

For uttak over 500 m^3 masse skal det sendes melding til DMF. Meldingen skal sendes inn til DMF minst 30 dager før oppstart av drift.

DMF kan i særlige tilfeller kreve at driver fremlegger driftsplan for totaluttak mellom 500 m^3 og 10 000 m^3. Dette kan være aktuelt dersom de geologiske forholdene på stedet er kompliserte, uttaket skal skje i eller ved sårbare områder, eller dersom uttak vil innebære et ekstraordinært faremoment i forhold til de nærmeste omgivelsene. DMF kan også bestemme at drift ikke kan settes i gang før driftsplanen er godkjent.

Konsesjonspliktige uttak (uttak over 10.000 m^3)

For uttak på mer enn 10 000 m^3 masse er det krav om driftskonsesjon fra DMF.

Driftskonsesjon skal være gitt før driften igangsettes.

Driftskonsesjon kan kun gis til den som har utvinningsrett (utvinner). Dette gjelder både statens og grunneiers mineraler.

DMF vil ved behandlingen av en søknad om driftskonsesjon foreta en skjønnsmessig prøving av om konsesjon skal gis eller ikke. Ved vurderingen vil DMF legge vekt på om søker er skikket til å utvinne forekomsten. I dette ligger at DMF vil legge vekt på om prosjektet fremstår som gjennomførbart økonomisk, om det legges opp til en bergmessig forsvarlig drift og om søker har tilstrekkelig kompetanse for drift av forekomsten.

DMF kan sette vilkår i forbindelse med konsesjonen. Vilkår for driftskonsesjonen rettes mot innehaver av driftskonsesjon enten dette er en person eller et selskap. Eventuelle vilkår kan også berøre forholdet mellom et selskap som søker konsesjon og andre selskaper i samme konsern. Vilkår kan tenkes å få virkning utenfor det området der mineraluttaket finner sted, for eksempel ved at deponering av skrotstein foregår utenfor konsesjonsområdet.

Ved tildeling av konsesjon skal det alltid fastsettes et område der konsesjonen gjelder. Konsesjonsområdet skal som hovedregel ikke være større enn området hvor tiltakshaveren har utvinningsrett, men kan være mindre enn utvinningsområdet. Konsesjonæren må uansett forholde seg til gjeldende uttaksgrenser i reguleringsvedtaket for området.

Søker skal sende inn en driftsplan sammen med søknaden om driftskonsesjon.

Konsesjonen gis i utgangspunktet uten tidsbegrensning, men kan også tidsbegrenses.

Oppstart av drift kan være avhengig av tillatelse fra andre offentlige myndigheter, f. eks. tillatelse etter forurensningsloven eller plan- og bygningsloven. Det er utarbeidet en egen temaveileder for mineralske forekomster og planlegging etter plan- og bygningsloven. Driftskonsesjon etter mineralloven erstatter ikke nødvendige tillatelser etter annet lovverk. Det er opp til tiltakshaver å sørge for at alle nødvendige tillatelser er på plass.

DMF skal ha melding om oppstart av drift i henhold til konsesjonen. Slik melding skal gis senest én uke før oppstart.

En driftskonsesjon bortfaller hvis ikke driften er satt i gang senest fem år etter at den ble gitt.

Unntak
For prøveuttak av grunneiers og statens mineraler gjelder egne krav om tillatelse, se mineralloven §§ 12 og 20. Slike prøveuttak krever ikke driftskonsesjon.

KONKLUSJON
Saken legges fram til drøfting

Vedlegg:
standardavtale---uten-logo (1)
Jennestad leteområde Arctic Graphite